

Ir. H.R. Oosterveld

DE VERSTEDELIJ KING EN DE LAND- EN TUINBOUW
IN DE GEMEENTE NIEUW-GINNEKEN

Interne Nota No. 235

SIGN: L5-235^{*}
EX. NO: A
MLV: R7926105

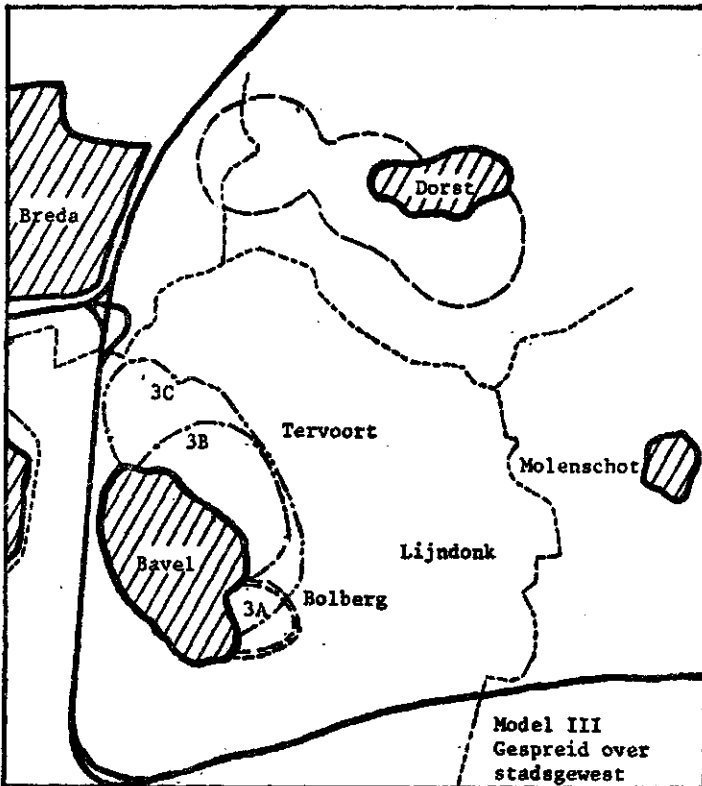
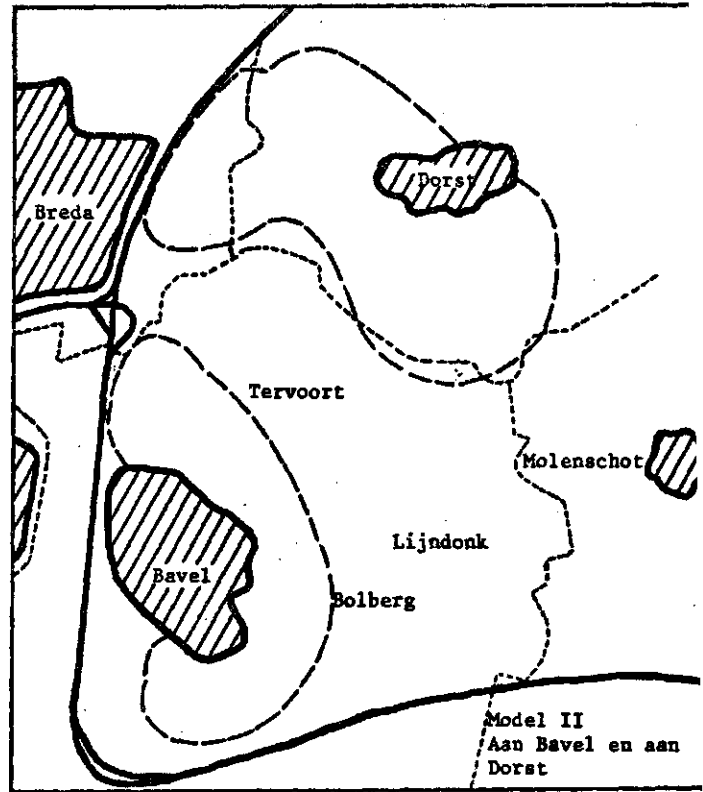
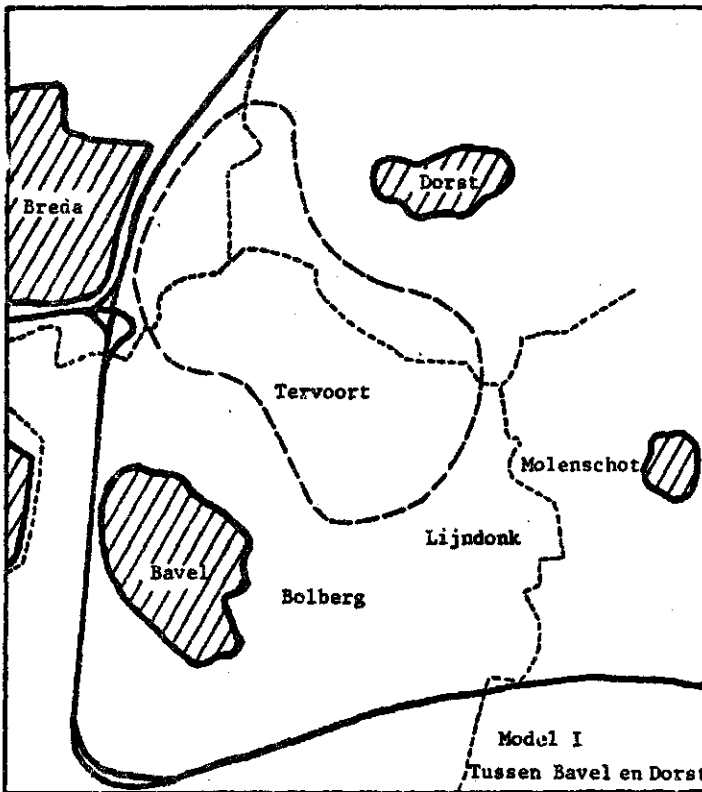
April 1979

Landbouw-Economisch Instituut
Afdeling Structuuronderzoek

2172495

INHOUD

	Blz.
1. INLEIDING	5
1.1 Algemeen	5
1.2 De verstedelijkingsmodellen	5
1.3 De opzet van de studie	6
2. DE TOT 1985 ZONDER DE PLANNEN BAVEL/DORST TE VER- WACHTEN ONTWIKKELINGEN IN DE LAND- EN TUINBOUW	8
2.1 Algemeen	8
2.2 De ontwikkelingen in Bavel	10
2.3 Knelpunten	12
3. DE BETEKENIS VAN DE VERSTEDELIJKINGSMODELLEN VOOR DE LAND- EN TUINBOUW	13
3.1 Inleiding	13
3.2 De oppervlakte cultuurgrond	14
3.3 Het aantal bedrijven en de gemiddelde bedrijfs- oppervlakte	14
3.4 Het aantal arbeidsplaatsen	16
3.5 De bedrijfstypologie (hoofdberoepsbedrijven)	16
3.6 De produktieomvang op de hoofdberoepsbedrijven	17
4. SLOTBESCHOUWING	20
BIJLAGE	22

Gemeente Nieuw-Ginneken, verstedelijkingsmodellen Bavel/Dorst.

Legenda:

- bestaande of vaststaande toekomstige bebouwing
- rijksweg 58
- gemeentegrens
- begrenzing van de bouwlokaties volgens de verschillende modellen
- begrenzing model III, variant A
- begrenzing model III, variant B
- begrenzing model III, variant C

1. INLEIDING

1.1 Algemeen

In deze interne nota wordt verslag gedaan van een studie naar de consequenties van eventuele verstedelijking voor de land- en tuinbouw in de gemeente Nieuw-Ginneken.

In de Verstedelijkingsnota 1) is Breda aangewezen als groeikern, waarbij het gebied Bavel/Dorst, zij het niet met name genoemd, als een mogelijk uitbreidingsgebied wordt beschouwd. In het Streekplan West-Brabant 2) werd eveneens een stedelijk woongebied geprojecteerd tussen Bavel en Dorst. Ten tijde van de studie had de gemeente Breda aan Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant te kennen gegeven Bavel/Dorst te zien als toekomstig uitbreidingsgebied van Breda.

Deze ontwikkelingen betekenden voor de gemeente Nieuw-Ginneken een nieuw element, waarmee men bij het uitmaken van het gemeentelijke ontwikkelingsplan te maken kreeg. Dit was voor de gemeente aanleiding het Landbouw-Economisch Instituut te verzoeken om in aansluiting aan een eerder uitgevoerd onderzoek 3), een studie te verrichten naar de consequenties van een drietal verstedelijkingsmodellen voor de land- en tuinbouw voor de gemeente Nieuw-Ginneken.

Bij deze studie zou aandacht moeten worden besteed aan de consequenties, die mogelijke stedelijke uitbreidingen met zich mee zouden kunnen brengen, voor het aantal bedrijven, de oppervlakte cultuurgrond, de bedrijfstypologie, de produktieomvang en het aantal arbeidsplaatsen.

1.2 De verstedelijkingsmodellen

In het gebied van Breda, en dan wellicht voor een deel in de lokatie Bavel/Dorst, zouden volgens de Verstedelijkingsnota 10000 woningen (= 30000 inwoners) moeten worden gebouwd. Om de consequenties voor de eigen gemeente na te gaan zijn een aantal verstedelijkingsmodellen ontwikkeld 4). Op de kaart op blz. 4 zijn de modellen voor Nieuw-Ginneken en naaste omgeving weergegeven. Voor

-
- 1) Verstedelijkingsnota, 2e deel van de Derde Nota Ruimtelijke Ordening. Den Haag, 1976.
 - 2) Streekplan West-Brabant, Provinciaal Bestuur Noord-Brabant 1970.
 - 3) Ir. H.R. Oosterveld. De land- en tuinbouw in de gemeente Nieuw-Ginneken. Landbouw-Economisch Instituut, Den Haag, 1977.
 - 4) Gemeente Nieuw-Ginneken; problematiek woonwijk Bavel/Dorst. Bureau van Daal en Ruys. Breda, januari 1977.

Nieuw-Ginneken hebben de modellen alleen betrekking op het noordelijk gedeelte van de gemeente. In tabel 1.1 zijn enkele kengetallen, behorende bij de verschillende modellen, aangegeven.

Tabel 1.1 Verstedelijkingsmodellen Bavel/Dorst

Model	Bebouwingsdichtheid (woningen /ha)	Opp. (ha) in de gemeente Nieuw-Ginneken 1)	Uitgroei Bavel tot inwoners	Bijzonderheden
I. Tussen Bavel en Dorst	28	290	5000	nieuwe lokatie
II. Aan Bavel en Dorst	22	230	20000	
III. Gespreid over stadsgewest:				
variant IIIA	25	20	7000	overige woningen verspreid over o.a. Breda, Prinsenbeek, Terheyden en Dorst
variant IIIB	22	70	10000	
variant IIIC	21	120	13000	

1) Boven reeds bestaande plannen uitgaande oppervlakte.

Het lag in de lijn der verwachtingen, dat de verstedelijking van Bavel/Dorst omstreeks 1985 actueel zou worden. Bij de studie werd ervan uitgegaan, dat de eerste woningbouw in 1985 zou plaatshebben en dat daarna tot ca. 1995 een regelmatige uitbouw zou optreden tot het gekozen plan zou zijn voltooid.

1.3 De opzet van de studie

Om de consequenties van de verschillende verstedelijkingsmodellen na te gaan, was het noodzakelijk een vergelijking te maken tussen de ontwikkelingen die zonder en die met de plannen Bavel/Dorst zouden mogen worden verwacht.

Voor de ontwikkelingen die zonder de plannen Bavel/Dorst in de lijn der verwachtingen lagen, kan verwezen worden naar het eerder ingestelde onderzoek van het LEI betreffende de gemeente Nieuw-Ginneken 1). Bij dit onderzoek zijn een drietal deelgebieden

1) Zie noot 3 blz. 5.

onderscheiden, t.w. Bavel, Ulvenhout en Galder. Aangezien de plannen Bavel/Dorst geheel in het deelgebied Bavel vallen, zijn de consequenties alleen voor het deelgebied Bavel nagegaan.

De prognose bij de verschillende verstedelijkingsmodellen is gebaseerd op de z.g. blijvers-wijkersindeling 1). Dit was noodzakelijk, omdat het bij de verschillende modellen verhoudingsgewijs om een gering aantal bedrijven ging. Bovendien week de prognose volgens de blijvers-wijkersindeling nauwelijks af van de prognose volgens bij het onderzoek ten behoeve van het bestemmingsplan buitengebied gehanteerde model 1).

De verstedelijking in het noorden van gemeente Nieuw-Ginneken is een proces, dat inclusief de voorbereiding 10 à 15 jaar zal duren. De consequenties voor de landbouw zullen zich derhalve ook verspreid over deze periode voordoen. Ruim voordat met de eigenlijke bouw zal worden begonnen, zal de landbouw reeds met de voorbereiding ervan (aankoop, bouwrijp maken van de gronden, enz.) te maken krijgen. Over de fasering in het gebied was op het moment van studie niets bekend. Om een duidelijk beeld te krijgen van reeds aanwezige of mogelijke gevolgen van de verstedelijkingsmodellen, is daarom een vergelijkingsjaar genomen en wel 1985, het jaar waarin naar verwachting met de bouw zou worden begonnen. Dit was bovendien het peiljaar dat ook bij de agrarisch-planologische verkenning 1) werd aangehouden. Ten aanzien van de te constateren verschillen kan worden gesteld, dat ze vermoedelijk deels reëel aanwezig zullen zijn of deels in de periode 1985-1995 zullen optreden.

1) Zie noot 3 blz. 5.

2. DE TOT 1985 ZONDER DE PLANNEN BAVEL/DORST TE VERWACHTEN ONTWIKKELINGEN IN DE LAND- EN TUINBOUW

2.1 Algemeen 1)

Tot 1985 zal in de gemeente Nieuw-Ginneken het aantal hoofdberoepsbedrijven 2) vermoedelijk verminderen met 2,7% per jaar. De vermindering zal daarmee iets minder snel verlopen dan de afgelopen jaren het geval is geweest (3,4%). Zonder de verstedelijkingsplannen Bavel/Dorst zal ook de vermindering van het areaal cultuurgrond bij de hoofdberoepsbedrijven naar verwachting de komende jaren minder snel (1,5% per jaar) gaan dan in de afgelopen periode (2,3% per jaar). Het verlies aan cultuurgrond zal deels ten goede komen aan reeds nagenoeg vaststaande niet-agrarische activiteiten (175 ha) (woningbouw, Rijksweg 58), deels zal het gaan naar al dan niet geregistreerde nevenbedrijven en andere onbekende bestemmingen (200 ha).

Tabel 2.1 Ontwikkeling hoofdberoepsbedrijven

	1971	1975	1985
Aantal bedrijven	253	220	168
Oppervlakte cultuurgrond (ha)	2707	2467	2092
Produktieomvang (sbe) x)	29740	33130	35000

x) Zie bijlage 1.

Uitgaande van de ook in de komende jaren te verwachten 1,2 v.a.k. per bedrijf zal er in 1985 nog voor ruim 200 vaste mannelijke arbeidskrachten een plaats in de landbouw bestaan.

Voor 1985 kan dezelfde procentuele verdeling van de bedrijfstypen worden verwacht, zoals dat in 1975 het geval was. Wel zullen binnen de hoofdstypen de verschuivingen in de richting van de meer gespecialiseerde bedrijven doorgaan. Wellicht kan als gevolg van de invoering van de melk(koel)tank binnen de rundveehouderijbedrijven een versnelde specialisatie optreden.

De gemiddelde oppervlakte van de tuinbouw- en de veredelingsbedrijven zal waarschijnlijk niet veel veranderen en resp. 3,7 en 6,8 blijven. Bij de rundveebedrijven kan naar verwachting de gemiddelde oppervlakte nog met 0,2 ha per jaar toenemen, tot 19,5 ha.

1) Zie noot 3 blz. 5.

2) Zie bijlage 1.

Dit is echter een langzamere ontwikkeling dan in de afgelopen jaren (0,6 ha/jaar). Veel bedrijven houden derhalve een te geringe bedrijfsoppervlakte.

Tabel 2.2 Indeling van de hoofdberoepsbedrijven naar type 1)

Bedrijfstype	1971	1975	1985
rundveebedrijven	139	113	86
intensieve veehouderijbedrijven	56	48	37
tuinbouwbedrijven	58	59	45

1) Zie bijlage 1.

Voor de produktieomvang in de rundveehouderij is het van belang te weten, hoeveel cultuurgrond er beschikbaar is en hoe de veedichtheid zich zal ontwikkelen. De gemiddelde veedichtheid in Nieuw-Ginneken zal toenemen mede als gevolg van een uitbreiding van het maisareaal tot een voor Nieuw-Ginneken gunstige snijmais-graslandverhouding (1 : 3,5) zal zijn bereikt. Ondanks de verdergaande intensivering wordt in tegenstelling tot de voorgaande jaren een geringe produktiedaling in de rundveehouderij verwacht, hetgeen veroorzaakt wordt door het verlies aan cultuurgrond (-334 ha).

De ontwikkeling in de intensieve veehouderij is voornamelijk afhankelijk van de vraag naar veredelingsprodukten. Voor Nieuw-Ginneken wordt evenals voor Noord-Brabant een groei verwacht van ca. 1% per jaar in de varkenssector. De overige produktierichtingen zullen zich vermoedelijk stabiliseren op het huidige niveau. Hieruit kan worden afgeleid, dat de totale produktie in de intensieve veehouderij met bijna 1% per jaar zal toenemen. Dit is minder dan in de afgelopen jaren (= 3,7%).

Zowel bij de rundveehouderij als in de intensieve veehouderij zal het aantal produktieëenheden verder afnemen; het aantal dieren per produktieëenheid zal toenemen. Behalve op de intensieve veehouderijbedrijven zal deze tak ook blijven voorkomen op andere bedrijfstypen en wel in het bijzonder op de rundveehouderijbedrijven, welke te klein zijn om een voldoende inkomen uit de melkveehouderij te halen.

Omdat binnen de tuinbouw een verdere intensivering en ook specialisering in de lijn der verwachtingen ligt, is ondanks een teruggang van het tuinbouwareaal (met 20 ha), bij het onderzoek uitgegaan van een groei van de tuinbouwproduktie met 2% per jaar. Dit komt overeen met hetgeen de afgelopen jaren het geval was. Ook hier minder, maar wel grotere produktieëenheden.

De suikerbieten- en aardappelteelt zal vermoedelijk om het niveau van 1975 blijven schommelen. De granen zullen naar verwachting meer terrein verliezen en de akkerbouwmatige groentegewassen

zullen iets terrein winnen. Dank zij de toename van de snijmais zal het akkerbouwareaal uitbreiden tot ruim 500 ha (was 436 ha in 1975).

In tabel 2.3 is de ontwikkeling van de produktieomvang op een rijtje gezet. Kon in de periode van 1971 tot en met 1975 de produktie nog met 2,6% per jaar stijgen, voor de periode 1975-1985 wordt slechts een stijging met 0,5% per jaar berekend. Het gemiddeld aantal sbe per bedrijf zal in 1985 rond de 208 liggen (was in 1975 151). Ondanks de vermindering van het aantal bedrijven en de stijging van de totale produktieomvang kon worden afgeleid, dat in 1985 ruim 50% van de hoofdberoepsbedrijven een onvoldoende produktieomvang zal hebben. In feite zou dus een snellere ontwikkeling (grotere produktiestijging, sterkere vermindering van het aantal bedrijven) noodzakelijk zijn. Mede gezien de werkgelegenheidssituatie buiten de landbouw, de vraag naar produkten uit de intensieve veehouderij en de reeds vrij intensieve bedrijfsvoering, lijkt deze snellere ontwikkeling onwaarschijnlijk.

Tabel 2.3 Ontwikkeling van de produktie (in sbe) op de hoofdberoepsbedrijven

Produktiesector	1971	1975	1985
akkerbouw (excl. snijmais)	1350	710	700
rundveehouderij (incl. snijmais)	13790	16080	15700
intensieve veehouderij	6910	8010	8600
tuinbouw	7690	8330	10000
Totaal	29740	33130	35000

Ook in de toekomst zullen er nevenbedrijven aanwezig zijn 1). Voor 1985 wordt een met 1975 vergelijkbaar aantal nevenbedrijven (80) verwacht. Ze zullen waarschijnlijk gemiddeld iets groter zijn (5,2 ha). Ook de gemiddelde produktieomvang per bedrijf zal iets hoger zijn (47 sbe). De intensiteit van het grondgebruik op de nevenbedrijven zal, in tegenstelling tot hetgeen bij de hoofdberoepsbedrijven het geval is (een toename van 13,4 sbe/ha in 1975 naar 16,7 sbe/ha in 1985), waarschijnlijk niet toenemen en rond de 9 sbe/ha blijven schommelen.

2.2 De ontwikkelingen in Bavel

In het gebied Bavel, dat wil zeggen het ten noorden en oosten van het Ulvenhoutse Bos en het St. Annabos gelegen gedeelte van de gemeente, zal het aantal bedrijven minder snel afnemen dan gemid-

1) Zie bijlage 1.

deld in de gemeente het geval zal zijn (1,3% per jaar, tegenover 2,7%). Dit hangt samen met de gemiddeld groter omvang van de bedrijven, met de jongere leeftijdsopbouw van de bedrijven en met het relatief groter aantal opvolgers in dit deel van de gemeente.

Als gevolg van op dit moment reeds nagenoeg vaststaande niet-agrarische activiteiten zal in Bavel ongeveer 95 ha cultuurgrond verloren gaan. Hierdoor en door de geringe vermindering van het aantal bedrijven zal de gemiddelde oppervlakte per bedrijf in Bavel enigszins achteruitgaan (van 12,5 naar 11,8 ha). De structuurverslechterende werking van de onttrekking van de cultuurgrond aan de landbouw weegt juist dan zwaar, wanneer delen van bedrijven, worden aangekocht.

De gemiddelde produktieomvang per bedrijf zal in Bavel naar verwachting eveneens minder snel toenemen dan gemiddeld in de gemeente het geval zal zijn. In 1985 zal de gemiddelde produktieomvang per bedrijf ca. 193 sbe bedragen. In de verschillende produktierichtingen zullen de ontwikkelingen overeenstemmen met die van de rest van de gemeente, d.w.z. een doorgaande intensivering en specialisering binnen de onderscheiden bedrijfstypen. In tabel 2.4 zijn de belangrijkste kengetallen van het gebied Bavel, zonder een verdergaande verstedelijking, aangegeven. Verderop zal deze ontwikkeling worden aangeduid als "Model 0".

Tabel 2.4 De ontwikkelingen in Bavel (voor de hoofdberoepsbedrijven) (Model 0)

	1971	1975	1985
Aantal bedrijven	90	79	69
Oppervlakte cultuurgrond (ha)	1103	990	815
Produktieomvang in sbe			
- totaal	11090	12660	13310
- akkerbouw (excl. snijmais)	800	380	290
- rundveehouderij (incl. snijmais)	5750	7020	6920
- intensieve veehouderij	2620	3240	3600
- tuinbouw	1920	2020	2500
Bedrijfstypering			
- aantal rundveebedrijven	52	42	35
- aantal intensieve veehouderijbedr.	24	22	19
- aantal tuinbouwbedrijven	14	15	15

Het gedeelte ten oosten van Bavel en Eikberg is opgenomen in de ruilverkaveling "Gilze-Bavel-Rijnsbroek". In Bavel zullen in het kader van deze ruilverkaveling onder andere verbeteringen in het wegen- en waterlopenstelsel worden aangebracht.

2.3 Knelpunten

Afgaande op de zowel in Bavel als in de gehele gemeente te verwachten structurele ontwikkelingen zullen er in 1985 nog veel bedrijven zijn met een te geringe produktieomvang. De inkomenspositie van de land- en tuinbouwers zal dan ook bij gelijk blijvende prijsverhoudingen e.d. relatief nauwelijks verbetering ondergaan. Een snellere vermindering van het aantal bedrijven of een grotere produktiestijging dan verwacht, zou een oplossing kunnen bieden. Mede gezien de werkgelegenheidsituatie buiten de landbouw lijkt zoals reeds gezegd een snellere vermindering van het aantal bedrijven niet waarschijnlijk. Gezien de reeds vrij intensieve bedrijfsvoering en de toekomstige vraag naar veredelingsprodukten is een grotere produktiestijging dan bij de prognose voorzien eveneens onwaarschijnlijk.

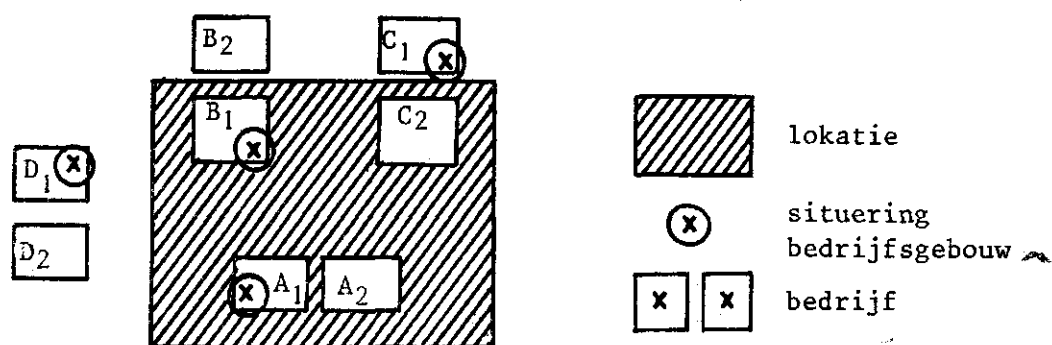
Een spanningsveld bij de landbouwkundige ontwikkelingen in Nieuw-Ginneken vormt o.a. de snelle vermindering van het areaal cultuurgrond. Met name in Bavel heeft de onttrekking van cultuurgrond aan de landbouw ten behoeve van o.a. woningbouw en wegen een ongunstige invloed op de bedrijfsoppervlaktestructuur. Hierdoor wordt het ongunstige effect van het geringe aantal bedrijfsopheffingen nog versterkt. Daarnaast kan het tekort aan cultuurgrond worden toegeschreven aan het feit, dat niet-agrariërs nogal eens beslag weten te leggen op een stuk grond en aan het verschijnsel dat ex- of rustende landbouwers de grond aan zich houden (nevenbedrijf) en niet overgaan tot verpachting of verkoop.

3. DE BETEKENIS VAN DE VERSTEDELIJKINGSMODELLEN VOOR DE LAND- EN TUINBOUW IN BAVEL

3.1 Inleiding

Met het verstedelijkingsproces hebben die bedrijven direct te maken, die grond en/of gebouwen in de gekozen lokatie hebben liggen. In de lokatie kunnen dan hele bedrijven (A) of gedeelten van bedrijven (B en C) liggen (zie figuur 1). Bij het laatste is het dan mogelijk, dat de bedrijfsgebouwen binnen (B) of buiten (C) het plan vallen.

Figuur 1. Schematische voorstelling van een lokatie met een mogelijke ligging van bedrijven

Bij het onderzoek is alleen informatie verkregen over de situering van de bedrijfsgebouwen en niet over de, veelal verspreide, ligging van de gronden. Daarom zijn de bedrijven, waarvan de bedrijfsgebouwen in de betreffende lokatie (in figuur 1 de bedrijven A en B) vallen, als uitgangspunt voor verder onderzoek aangehouden. De met de verstedelijking gemoeide oppervlakte cultuurgrond is afgeleid uit de oppervlakte van de lokatie. Verder wordt ervan uitgegaan, dat de bedrijven, waarvan de bedrijfsgebouwen in de lokatie vallen, zullen verdwijnen (de bedrijven A en B). Volgens de schematische voorstelling zou de oppervlakte B₂ dan bij het bedrijf C of D komen, deels ter compensatie voor het verlies van de oppervlakte C₂. De som van de oppervlakten B₂ en de som van de oppervlakten B₂ en de som van de oppervlakte C₂ kunnen nu verschillen. Uit een vergelijking van de oppervlakte van de lokatie en de oppervlakte behorende bij de in de lokatie gelegen bedrijven blijkt dat bij model I soms C₂ 30 ha meer is dan som B₂; bij model II daarentegen is som B₂ ongeveer 20 ha meer dan som C₂. Zoals verderop zal blijken, heeft dit in-

vloed op de bedrijfsoppervlaktestructuur, waarbij er bovendien nog van wordt uitgegaan, dat eventuele extra stichtingen of opheffingen van bedrijven als gevolg van de verstedelijking elkaar in evenwicht zullen houden.

3.2 De oppervlakte cultuurgrond

In tabel 1.1 is de totale oppervlakte van de verschillende lokaties (modellen) aangegeven. Deze oppervlakten zijn niet geheel in gebruik als cultuurgrond. Naast wegen, sloten e.d. komt ook ander niet-agrarisch grondgebruik voor. Voor het aangeven van de bij de verstedelijking betrokken oppervlakte cultuurgrond moet bovendien rekening worden gehouden met het min of meer autonome verlies aan cultuurgrond (model 0). In tabel 3.1 is het verloop van de oppervlakte cultuurgrond in Bavel bij de onderscheiden modellen aangegeven.

Zoals te verwachten was, is met de modellen I en II de meeste cultuurgrond gemoeid; respectievelijk 210 en 190 ha. De grond van de nevenbedrijven ligt niet geheel regelmatig over Bavel verspreid. Per model kunnen er daarom verschillen optreden met betrekking tot het aandeel cultuurgrond behorende bij de nevenbedrijven (b.v. model I: 9% en model II: 16%; het verwachte gemiddelde ruimtebeslag van de nevenbedrijven bedraagt ongeveer 13%).

Tabel 3.1 Verloop van de oppervlakte cultuurgrond 1) in Bavel

Jaar Model	1971 1975		1985					
			0	I	II	IIIA	IIIB	IIIC
Benodigde opp. per model (totaal)	-	-	-	210	190	20	60	100
w.v. - bij hoofdberoeps- bedrijven	-	-	-	190	160	15	55	90
- bij nevenbedrijven	-	-	-	20	30	5	5	10
Verloop oppervlakte								
- totaal	1219	1114	935	725	745	915	875	835
- hoofdberoepsbedrijven	1103	990	815	625	655	800	760	725
Index hoofdberoepsbe- drijven (1975=100)	111	100	82	63	66	81	77	73

1) Uitgedrukt in ha gemeten maat, zie ook bijlage 1.

3.3 Het aantal bedrijven en de gemiddelde bedrijfsoppervlakte

In tabel 3.2 is het verloop van het aantal bedrijven bij de diverse modellen aangegeven.

Tabel 3.2 Het verloop van het aantal bedrijven in Bavel

Jaar Model	1971 1975		1985					
			0	I	II	IIIA	IIIB	IIIC
Aantal bedrijven 1)								
- hoofdberoepsbedrijven	-	-	-	11	16	3	4	9
- nevenbedrijven	-	-	-	3	6	1	1	2
Verloop aantal bedrijven								
- hoofdberoepsbedrijven	90	79	69	58	53	66	65	60
- nevenbedrijven	31	33	30	27	24	29	29	28
Index hoofdberoepsbedrijven (1975=100)								
	114	100	87	73	67	84	82	76

1) Met de bedrijfsgebouwen in het gebied van het betreffende model.

Omdat de bedrijfsgebouwen onregelmatig over het gebied rond Bavel worden aangetroffen, wijkt het verloop van het aantal bedrijven af van dat van de oppervlakte cultuurgrond. Zonder de extra verstedelijking wordt verwacht, dat de oppervlakte cultuurgrond sneller vermindert (18%) dan het aantal hoofdberoepsbedrijven (13%). Dit is eveneens het geval bij model I (37 tegenover 27%). Doordat er relatief meer grond weggaat dan bedrijven, heeft dit een ongunstige werking op de bedrijfsoppervlaktestructuur. Bij model II gaat daarentegen de verwachte vermindering van de cultuurgrond en het aantal bedrijven nagenoeg even snel. Ten opzichte van 1975 behoeft de bedrijfsoppervlaktestructuur op zich dan ook geen verslechtering te ondergaan. Deze tendenties kunnen geïllustreerd worden met hetgeen met de gemiddelde oppervlakte van de in Bavel resterende bedrijven gebeurt (tabel 3.3). Bij de beoordeling van de uitkomsten van de verschillende modellen dient steeds gelet te worden op de uitgangspunten die aan de modellen ten grondslag liggen. Bij de verstedelijkingsmodellen (III) treden ten opzichte van het 0-model geen grote verschuivingen op.

De gemiddelde oppervlakte van de nevenbedrijven blijft om de 4 ha schommelen.

Tabel 3.3 Het verloop van de gemiddelde oppervlakte per hoofdberoepsbedrijf (ha) in Bavel

Jaar Model	1971 1975		1985					
			0	I	II	IIIA	IIIB	IIIC
Gemiddelde oppervlakte per bedrijf								
	12,3	12,5	11,8	10,8	12,4	12,1	11,7	12,1

3.4 Het aantal arbeidskrachten

Het aantal arbeidskrachten op de hoofdberoepsbedrijven houdt de laatste jaren in Nieuw-Ginneken nauw verband met het aantal bedrijven. De gemiddelde arbeidsbezetting schommelt om de 1,2 vaste mannelijke arbeidskracht per bedrijf. Dit verband is eveneens geconstateerd in het gebied Bavel. Bij de verschillende modellen treden, wat deze samenhang betreft, geen afwijkingen van betekenis op. Omdat het hier reeds om een vrij lage bezetting gaat, wordt geen verdere daling verwacht. Met behulp van dit verband (1,2 vaste mannelijke arbeidskracht per bedrijf) zijn het aantal arbeidskrachten (op de bedrijven) bij de verschillende modellen af te leiden.

Tabel 3.4 Het verloop van het aantal vaste mannelijke arbeidskrachten op de hoofdberoepsbedrijven in Bavel

Jaar Model	1971 1975		1985					
			0	I	II	IIIA	IIIB	IIIC
Betrokken aantal arbeidskrachten per model	-	-	-	13	19	4	5	11
Verloop aantal arbeidskrachten	107	93	83	70	64	69	78	72

3.5 De bedrijfstypologie (hoofdberoepsbedrijven)

Uitgaande van de bedrijfstypering 1) van de bij de verschillende modellen aanwezige "blijvers" en de bij deze blijvers te verwachten veranderingen in het produktiepatroon, is af te leiden 2) om wat voor type bedrijven het per model gaat.

Tabel 3.5 Typologie van de bij de verstedelijking betrokken bedrijven

Bedrijfstype	Aantal bedr. in 1985 (model 0)		Aantal bij verstedelijking betrokken bedrijven volgens model				
	abs.	%	I	II	IIIA	IIIB	IIIC
rundveebedrijven	35	51	7	7	1	2	4
intens. veehouderijbedr.	19	27	-	6	2	2	3
tuinbouwbedrijven	15	22	4	3	-	-	2
Totaal	69	100	11	16	3	4	9

1) Zie bijlage 1.

2) Zie noot 3 blz. 5.

Bij model I zijn relatief meer rundveebedrijven en geen intensieve veehouderijbedrijven betrokken. Bij model II zijn verhoudingsgewijs juist veel intensieve veehouderijbedrijven in het geding. De positie van deze bedrijven en in het algemeen de positie van de intensieve veehouderij (zie ook hoofdstuk 3.5) zal in Bavel bij realisering van model I relatief toenemen. Bij model II zullen de rundveebedrijven relatief iets aan betekenis winnen. Bij de andere modellen zal de intensieve veehouderij niet of nauwelijks afwijken van die, welke zonder de extra verstedelijking is geprognosticeerd.

3.6 De produktieomvang op de hoofdberoepsbedrijven

Tabel 3.6 Het verloop van de produktieomvang (sbe) in Bavel

Jaar Model	1971 1975		1985					
			0	I	II	IIIA	IIIB	IIIC
Produktiederving per model (t.o.v. model 0):								
-akkerbouw (excl. snijmais)	1)	1)	-	90	90	10	50	60
-rundveehouderij (incl. snijmais)	1)	1)	-	1640	1250	120	440	730
-intensieve veeh.	1)	1)	-	180	1150	280	470	810
-tuinbouw	1)	1)	-	600	500	120	-	310
Totaal	1)	1)	-	2510	2990	530	960	1910
Verloop produk- tieomvang:								
-akkerbouw (excl. snijmais)	800	380	290	200	200	280	240	230
-rundveehouderij (incl. snijmais)	5750	7020	6920	5280	5670	6800	6480	6190
-intensieve veeh.	2620	3240	3600	3420	2450	3320	3130	2790
-tuinbouw	1920	2020	2500	1900	2000	2380	2500	2190
Totaal	11090	12660	13310	10800	10320	12780	12350	11400
Index totale pro- duktieomvang (1975 = 100)								
	88	100	105	85	82	101	98	90
Proc. verdeling v/d prod. over de prod.richtingen:								
-akkerbouw (excl. snijmais)	7	3	2	2	2	2	2	2
-rundveehouderij (incl. snijmais)	52	55	52	49	55	53	53	54
-intensieve veeh.	24	26	27	32	24	26	25	25
-tuinbouw	17	16	19	17	19	19	20	19
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100

1) Niet van toepassing.

Zoals in hoofdstuk 2.2 is vermeld, zal volgens de verwachting de produktieomvang in Bavel (model 0) toenemen tot 13310 sbe in 1985, of wel gemiddeld met 0,5% per jaar. Deze toekomstige produktieomvang wordt bepaald door de beschikbare oppervlakte cultuurgrond, de aard en intensiteit van het grondgebruik, de vraag naar de produkten, met name van de intensieve veehouderij, en de beschikbare (hok-)capaciteit voor de minder grondgebonden produktierichtingen. Uitgaande van de situatie op de, bij de verschillende modellen, blijvende bedrijven en de te verwachten veranderingen (specialisatie, intensivering, groei in de veredeling (1% per jaar) en in de tuinbouw (2% per jaar)), is het verloop van de produktieomvang afgeleid (tabel 3.6) 1). De opbrengstdalingen per model zijn in overeenstemming met de redelijkerwijs te verwachten produktie, op de bij de verstedelijking betrokken bedrijven.

Bij model I komen de produktiedalingen in verhouding nauwelijks voor rekening van de intensieve veehouderij, hetgeen bij de andere modellen juist wel het geval is. De betekenis van de veredeling voor de toekomstige land- en tuinbouw in Bavel wordt dan volgens model I relatief aanzienlijk versterkt. Verder staat bij model I de meeste glastuinbouw op het spel. Ook zullen bij dit model de ingrepen op de melkveehouderij het sterkst zijn.

Tabel 3.7 Het verloop van de intensiteit van het grondgebruik en de produktieomvang per hoofdberoepsbedrijf in Bavel

Jaar Model	1971 1975		1985					
			0	I	II	IIIA	IIIB	IIIC
Intensiteit grond- gebruik (sbe/ha)	10,1	12,8	16,3	17,3	15,8	16,0	16,3	15,7
Produktieomvang per bedrijf (sbe)	123	160	193	186	195	194	190	190

Omdat bij model I relatief meer de wat extensievere vormen van landbouw verloren gaan, zal de landbouw in Bavel bij realisering van dit model gemiddeld intensiever (meer intensieve veehouderij) worden bedreven dan zonder de verstedelijking het geval zou zijn. Bij model II, IIIA en IIIC is het omgekeerde het geval (o.a. door handhaving relatief meer melkveehouderij), (zie tabel 3.6). De gemiddelde produktieomvang per bedrijf zal bij verstedelijking volgens model I naar verwachting op een lager niveau komen te liggen dan bij de andere modellen (tabel 3.7). Dit hangt samen met het uitgangspunt dat relatief meer produktiecapaciteit (met name cultuurgrond) verloren gaat dan bedrijven. Om in 1985 een voldoende produktieomvang per bedrijf te hebben zou ongeveer 210 sbe nood-

1) Zie noot 3 blz. 5.

zakelijk zijn. De modellen II en IIIA blijven hierbij het minst achter.

Doordat bij verstedelijkingsprocessen bedrijven vaak een deel van hun grond verliezen, gaan ze veelal met de verkregen gelden de rest van hun bedrijf intensiveren (overstappen op intensieve veehouderij). Bij de berekeningen is met deze moeilijk aan te geven processen geen rekening gehouden. De kans dat het zal optreden is bij model I het grootst.

4. SLOTBESCHOUWING

In het voorgaande hoofdstuk zijn een aantal mogelijke effecten behorende bij de verschillende verstedelijkingsmodellen aangegeven. Aan de cijfers mag geen absolute waarden worden gehecht, daar aan de studie diverse veronderstellingen ten grondslag liggen. Wel kan een indruk worden verkregen van de verschillen tussen de modellen. Het is hierbij duidelijk, dat de omvangrijkere modellen (I en II) meer van de landbouw vergen dan de minder omvangrijke (IIIA t/m IIIC), zoals ook uit tabel 4.1 blijkt.

Ter oriëntatie is ook voor drie modellen de betekenis voor de land- en tuinbouw in de gehele gemeente aangegeven.

Tabel 4.1 De invloed van de verstedelijking op de land- en tuinbouw in de gemeente Nieuw Ginneken en in het deelgebied Bavel (1985)

	Bavel model 0 (abs.)	Nieuw Ginn. (abs.)	Vermindering per model in % t.o.v. Bavel (0)					Vermindering per model in % t.o.v. Nieuw Ginneken			
			I	II	IIIA	IIIB	IIIC	I	II	IIIC	
Opp. cultuurgrond (ha)											
-totaal	935	2506	22,4	20,3	2,1	6,4	10,7	8,4	7,6	4,0	
-bij hoofd- beroeps- bedrijven	815	2092	23,3	19,6	1,8	6,7	11,0	9,1	7,6	4,3	
Aantal hoofdbe- roepsbedr.	69	168	15,9	23,1	4,3	5,7	13,0	6,5	9,5	5,4	
Prod.omvang (sbe) bij hoofdbe- roepsbedr.	13310	35000	18,9	22,5	4,0	7,2	14,4	7,2	8,5	5,5	

In tabel 4.2 zijn voor de omvangrijkere modellen (I, II en IIIC) een aantal effecten, in de zin van aanspraken op de land- en tuinbouw per toekomstig inwoner, aangegeven. Deze effecten zijn voor de modellen II en IIIC sterker dan voor model I. Dit komt deels doordat bij deze modellen het voorziene industrieterrein op Bavel's grondgebied valt (ca. 10%) en voor de rest omdat sprake is van een intensievere landbouw (veredeling).

Tabel 4.2 Effecten van de verstedelijking, in de zin van aanspraken op de land- en tuinbouw per toekomstige inwoner in in Bavel

Model	I	II	IIIC
Aantal inwoners per model (in Bavel)	18000	15000	8000
Aantal m ² cultuurgrond per inwoner (incl. voorzieningen)			
- totaal	117	127	125
- ingebruik bij hoofdberoepsbedrijven	106	107	113
Aantal hoofdberoepsbedr. per 1000 inwoners	0,6	1,1	1,1
Aantal v.a.k. per 1000 inwoners	0,7	1,3	1,4
Produktiederving (sbe) per 1000 inwoners	139	199	239

Bij de beoordeling van de modellen dient verder te worden getoet op de positie van de land- en tuinbouw na de verstedelijking. Ruimtelijk gezien valt bij model I een sterke versnippering te verwachten. Tussen de bestaande kern Bavel en de nieuwe lokatie ontstaat een tamelijk smalle strook, waar sprake zal zijn van een vrij intensieve landbouw (bedrijven met relatief veel intensieve veehouderij). De ontwikkelingsmogelijkheden van de meer grondgebonden produktierichtingen, en dan in het bijzonder de melkveehouderij, welke juist een geringe versnippering vereist, worden bij model I meer belemmerd. Doordat bij model I los van bestaande kernen, een nieuwe wijk ontstaat, zullen er nog wat restruimten worden gevormd, die nadelig voor de land- en tuinbouw werken. Dit beperkt zo o.a. de mogelijkheden om de gunstigste gebruiks- en inrichtingsvormen te kiezen.

Bij model I is relatief meer grond dan bedrijven betrokken. Dit heeft een ongunstige invloed op de bedrijfsoppervlaktestructuur. Bovendien draagt dit bij tot een ongunstiger bedrijfsomvangstructuur. Verder mag verwacht worden, dat de bedrijfsvoering bij de modellen II en III iets minder intensief zal zijn dan bij model I in de lijn der verwachting ligt.

De berekeningen zijn erop gebaseerd, dat gehele bedrijven, d.w.z. inclusief bedrijfsgebouwen, zullen worden opgekocht en dat een eventueel teveel aan gekochte grond ter beschikking komt aan de blijvende bedrijven. Zouden echter delen van bedrijven worden opgekocht, dan mag hiervan een extra ongunstige invloed op de toekomstige structuur worden verwacht 1).

1) Zie noot 3 blz. 5.

Bijlage 1. Toelichting op enkele gebruikte termen

1. "Blijvers" en "wijkers"

Als blijvers zijn aangemerkt die bedrijven, welke op grond van hun omvang, hun groei in het jongste verleden, hun ligging en gebouwsituatie, de kwaliteit van hun ondernemer en/of opvolger, de financiële mogelijkheden en de produktieomstandigheden zullen blijven voortbestaan. Niet alle bedrijven die als blijver zijn aangemerkt hebben een eigen opvolger. Deze bedrijven zijn echter dusdanig van omvang, enz. dat, wanneer het huidige bedrijfshoofd ermee ophoudt, er vermoedelijk wel gegadigden zullen komen.

2. Beroepsgroepen

A: het bedrijfshoofd besteedt zijn arbeidstijd geheel aan het eigen bedrijf;
B: meer dan de helft van de arbeidstijd wordt besteed aan het eigen bedrijf, waarnaast het bedrijfshoofd een nevenberoep heeft;
C: minder dan de helft van de arbeidstijd wordt aan het eigen bedrijf besteed;
D: rustende agrariërs of rustende niet-agrariërs met grond en/of vegebruik;
S: er is sprake van een uitzonderlijke exploitatievorm.
De A- en B-bedrijven vormen de hoofdberoepsbedrijven en de C-, D- en S-bedrijven vormen de nevenbedrijven.

3. Standaardbedrijfseenheden = sbe (normen 1968)

Standaardbedrijfseenheden zijn een maat voor de economische betekenis van agrarische bedrijfstakken op basis van de benodigde inzet van grond, arbeid en kapitaal. De omvang van een agrarisch bedrijf of een bedrijfsonderdeel kan in sbe worden uitgedrukt. Zie ook: Standaardbedrijfseenheden 1975. Mededeling no. 155 Landbouw-Economisch Instituut, Den Haag 1976.

4. Bedrijfstypen

Voor de indeling in bedrijfstypen is per bedrijf het aantal sbe berekend voor de akkerbouw, de rundveehouderij, de tuinbouw en de veredelingsproduktie. Afhankelijk van het percentage sbe dat per bedrijf voor deze onderdelen wordt gevonden, zijn de A+B-bedrijven ingedeeld in "bedrijfstypen". Onderscheiden zijn:

1. Rundveebedrijven

a. Gespecialiseerde rundveebedrijven

Op deze bedrijven bestaat 80% of meer van alle sbe uit rundveehouderij, eventuele andere produktietakken zijn kleiner dan 20%.

b. Overwegend rundveebedrijven

Het rundvee vormt 60-80% van alle sbe, de overige takken (akkerbouw, tuinbouw of veredeling) zijn minder dan 40 sbe.

c. Gemengde bedrijven

Dit zijn hoofdzakelijk bedrijven met 40-60% van alle sbe voor de rundveehouderij als belangrijkste produktietak; verder bedrijven met geen enkele tak met meer dan 40% van de sbe.

2. Intensieve veehouderijbedrijven

a. Overwegend intensieve veehouderijbedrijven

De veredeling vormt meer dan 60% van alle sbe, de overige takken zijn minder dan 40%.

Bijlage (vervolg)

- b. Gemengde intensieve veehouderijbedrijven
De veredeling vormt 40-60% van de sbe, en is de belangrijkste produktietak.

3. Tuinbouwbedrijven

- a. Opengrondstuinbouwbedrijven
De opengrondstuinbouw omvat meer dan 40% van alle sbe en is de belangrijkste produktietak.
- b. Fruitteeltbedrijven
De fruitteelt omvat meer dan 40% van alle sbe en is de belangrijkste produktietak.
- c. Glastuinbouwbedrijven
De glastuinbouw omvat meer dan 40% van alle sbe en is de belangrijkste produktietak.

5. Gemeten maat

De oppervlakte uitgedrukt in gemeten maat kan beschouwd worden als de beteelbare oppervlakte. Dit in tegenstelling tot de kadastrale oppervlakte, waarbij ook erven, wegen, sloten, kleine (kleiner dan 10 sbe) niet geregistreerde bedrijfjes enz. worden meegerekend.

